

εὐαγγελισθῇ, ἡ ἔλευσις τοῦ Σωτῆρος, τῷ δ' ἡμετέρῳ Γένει ἡ ἀνάστασις καὶ παλιγγενεσία του ἐξαγγελθῇ καὶ κηρυχθῇ, εἶναι ἡ ἡμέρα ἐκείνη, καθ' ἣν ὁ λευίτης καὶ ὁ πλίτης ὠμοσαν ἐπὶ τῷ αὐτῷ ἐν τῷ αὐτῷ τούτῳ ἔδω, λέγω, τῷ ἱερῷ χώρῳ, τὸν αὐτὸν ἱερὸν ὅρκον ἵνα ριφθῶσιν, ὡς καὶ ἐρρίφθησαν ὁμοῦ, εἰς τὸν αὐτὸν κοινὸν θρησκευτικὸν καὶ πολιτικὸν ἀγῶνα, εἶναι τέλος ἡ ἡμέρα ἡ πανηγυριζομένη πρὸς τιμὴν ἐκείνης, εἰς τὴν μέριμναν καὶ προστασίαν τῆς ὁποίας τὸ ἡμέτερον Γένος ἀνέκαθεν ἀνέθηκεν ὅχι μόνον τὴν ψυχικὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν πολιτικὴν του ὑπαρξίν, σωτηρίαν καὶ ἀσφάλειαν, καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη εἶναι διὰ μὲν τὸν χριστιανισμόν σύμπαντα, πολυσήμαντος ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, δι' ἡμᾶς δὲ τοὺς Ἑλλήνας ἡ περιώνυμος καὶ περίδοξος 25ῃ Μαρτίου.

Τὸ ἑλληνικὸν Γένος πρῶτον τοῦτο ἐν τῷ κόσμῳ καιρὸν διὰ τοῦ ὁξυδερκοῦς του ὀφθαλμοῦ τὸ ἀληθὲς θρησκευτικὸν φῶς τοῦ ἐξ Ἰουδαίας ἀνατείλαντος ἡλίου, καὶ πρῶτον τοῦτο ἀπαλλαγέν διὰ τοῦ νέου ἀνεσπέρου φωτός ἀπὸ τοῦ παλαιῶν σκότους τῆς πολυθείας καὶ τῆς ψευδοῦς λατρείας, ὡς ἀπὸ ἐνστίκτου ἡ παλαιᾶς ἐξέως, ἐξήτησεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ εὕρῃ καὶ ἐν τῇ νέᾳ θρησκείᾳ νέαν Ἀθηνᾶν προστάτιδα καὶ ἀντιλήπτορα, σύμβουλον καὶ ὁδηγήτριαν, καὶ ὡς τοιαύτην ὄντως εὗρεν ἐπιτυχῶς πᾶν τὴν ἐν τῇ νέᾳ θρησκείᾳ Παρθένον τὴν ἀνευ ὀρίων καλοκάγαθον Θεομήτορα. Πρὸς ταύτην ἔκτοτε τὸ Γένος ἐνεπιστεύθη καὶ ἀνέθηκεν ἑαυτὸ καὶ τὰς τύχας αὐτοῦ, πρὸς ταύτην ἔτεινεν ἱκέτιδας τὰς χεῖράς του εἰς πάσας αὐτοῦ τὰς δοκιμασίας, εἰς ταύτην ὡς τὴν ὑπερμαχὸν στρατηγὸν ἀνέγραψε τὰ νικητήρια, εἰς ταύτην τὰ διὰ τὴν ἀπὸ τῶν δεινῶν λύτρωσιν εὐχαριστήρια καὶ οὐχὶ ἀδίκως, οὐδ' ἀνευ λόγου ἀληθῶς.

Καὶ ὄντως ἡ Πανάγνος Δέσποινα, ἡ τὸν μονογενῆ υἱὸν της τόσον λατρεύσασα, δὲν ἠδύνατο, εἰς τὴν ἀγνὴν αὐτὴν προσφορὰν, τὴν εὐκρινῇ ταύτην ἀφοσίωσιν πρὸς αὐτὴν καὶ πίστιν τοῦ Γένους ἐκείνου, τοῦ ὁποίου τὴν γλῶσσαν κατελθὼν εἰς τὸν κόσμον ὠμίλησεν ὁ Θεὸς υἱὸς της καὶ εἰς τοῦ ὁποίου τὴν γλῶσσαν εὐηγγελισθῇ ἀνὰ τὸν κόσμον ἡ θεία Αὐτοῦ διδασκαλία, δὲν ἠδύνατο ἡ νὰ τείνῃ εὐήκοον τὸ οὖς εἰς τὴν παράκλησίν του καὶ ν' ἀνοίξῃ εὐαίσθητον τὴν ψυχὴν εἰς τὴν ἀφοσίωσίν του. Οὕτω τοῦλάχιστον μαρτυροῦσι καὶ αἱ μαρτυρικαὶ σελίδες τοῦ ἡμετέρου πολυπαθοῦς, ἀλλ' ἀνθρώπου Γένους, ὅπερ, ὅτε ὑφίστατο τὴν δεινότεραν τῶν δσων ποτὲ ἐδοκίμασε καθ' ὅλον τὸν μακραίωνα αὐτοῦ καὶ πολυκύματον βίον συμφορῶν, διέκρινε διὰ τῶν πυρίνων κρουνοῦς θεβρεγμένων ὀφθαλμῶν του δακρύουσαν... ὦ ναί, εἶδε δακρύοθρεκτον τὴν εἰκόνα τῆς Δεσποίνης. Καὶ συνέβη τότε τὸ συγκινητικώτατον τοῦτο, ὅτι ὁ τὴν μεγάλῃ ἐκείνην ὑφίστάμενος συμφορὰν, ὁ καὶ ἀκριβῶς δι' αὐτὴν οἰ-

κτειρόμενος παρὰ τῆς Δεσποίνης του καὶ θρηνοῦμενος καὶ εἰς τὸν ὁποῖον δὲν θὰ ἤρκουν οὔτε πενταπλάσιοι, οὔτε δεκαπλάσιοι ὀφθαλμοί, ἵνα ἐκκενώσῃ τοὺς βαρυτάτους ἀτμούς τοὺς πεπικνωμένους ἐντός τῆς θαρραλούς ψυχῆς του, ἀπέμαξε καὶ κατέστειλεν εἰς ἐν ἐκείνης δάκρυ τοὺς ἰδίους κρουνούς, ἐπέβαλεν εἰς ἐν ἐκείνης μελαγχολικὸν θλέμμα σιγὴν εἰς τὰς ἰδίας ἀνυποφόρους ἄλλως ἀλγηδῶνας καὶ ἔσπευσεν, αὐτὸς ὁ ἄξιος παντὸς οἰκτιρμοῦ καὶ ἐλέους νὰ παραμυθῇ τὴν θείαν του προστάτιδα, καὶ δίδων τὸν τρυφερώτερον, τὸν γλυκύτερον, τὸν περιπαθέστερον, ὃν ἠδύνατο, τόνον εἰς τὴν φωνὴν του, ἔλεγεν, ἐν συντριβῇ καρδίας καὶ υἱικῇ ἀφοσίωσει, «σώπασε κυρὰ Δέσποινα, μὴ κλαῖης μὴ δακρύζης». Καὶ εἰσὶν ἀναγνωρίζον τὸ ἀτυχὲς Γένος, ὅτι οὐχὶ ἡ ἑλλειψὶς καλῆς προστασίας, ἀλλὰ τὰ ἰδια σφάλματα ἑαυτοῦ μὲν ἐρρίψαν εἰς τοιοῦτο πέλαγος ἀνηκέστων συμφορῶν, εἰς δὲ τὴν Παρθένον τὴν παραστῶσαν μάρτυρα τῆς φοβερᾶς ἐκείνης, καὶ διὰ τῆς ἑαυτῆς εἰκόνης ἐν τῷ πανσέπτῳ ναφ' τῆς ἀγ. Σοφίας τελεσεβείσης, ἀπανθρωποτάτης εἰς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως ἐκατόμης, τὴν ἰδοῦσαν τὸν πάναγον ναόν, ἀφ' οὗ πρῶτον μετετράπη εἰς ἀνθρωποσφαγεῖον, νὰ μεταβληθῇ εἰς εἰς τουρκικὸν τέμενος, ἀναγνωρίζον, λέγω, ὅτι ταῦτα προὔξενησαν τὴν ἀφάτον ἐκείνην λύπην καὶ τὸ μέχρι δακρύων ἄλγος, ἔσπευσε τὸ διττῶς οὕτω συντετριμμένον Γένος, συνελθὼν ἐν τῷ μέσῳ ἐπὶ τῆς ἐκ φλογῶν δίνης καὶ τοῦ αἱματηροῦ ἐρέβους, ἀντιληφθὲν ἀπὸ τοῦ μεγέθους τῆς ἀπωλείας τὸ ὕψος τοῦ μεγάλου καθήκοντός του, καὶ θάρρος ἀντλήσαν ἀπὸ τῶν συμφορῶν, ἀπὸ τῆς καταστροφῆς ἐλπίδας καὶ ἀπὸ τῆς συντριβῆς πεποίθῃσιν, ἐδραμεν ἵνα δώσῃ ταυτοχρόνως τῇ Πανάγνῳ τὴν μόνην, ἣν ἠδύνατο νὰ παρᾶσχῃ πρακτικὴν παρηγορίαν, ἐπαγγελιάμενον ὡς ἱερὰν πρὸς αὐτὴν ὑπόσχεσιν καὶ ὅρκον, ὅτι «πάλαι, μὲ χρόνια μὲ καιροὺς, πάλαι δικὰ μας θᾶναι». Καὶ ἐπανελήφθη διὰ τοῦ στόματος τῶν Ἑλλήνων πάντων καὶ ἐπεμαρτύρησαν τὰ ὄρη καὶ αἱ κοιλάδες, τὰ πελάγη καὶ αἱ νῆσοι τῆς Ἑλλάδος ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ἐπαναλαβόντα μυριάκις τὸν ὅρκον «σώπασε κυρὰ Δέσποινα μὴ κλαῖης μὴ δακρύζης». Πάλαι μὲ χρόνια μὲ καιροὺς, πάλαι δικὰ μας θᾶναι», Καὶ εἶναι ἀληθῶς θαυμασία, καὶ τὴν θείαν ἐν τοῖς ἀνθρωπίνους πράγμασιν ὑπερβαίνουσα σωτηριώδη οἰκονομίαν, ἡ ἀντίθεσις τῶν συναισθημάτων καὶ προαισθημάτων, ἃτινα ἐγεννήθησαν εὐθὺς μετὰ τὸ μέγα γεγονός τῆς πτώσεως τῆς βασιλίδος παρὰ τοῖς νικηταῖς καὶ ἡττημένοις. Τὸ κυριολεκτικὸς συντριβὴν ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ τοῦτ' αὐτὸ σφαδάζον ὑπὸ τὴν βαρεῖαν πτέρναν τοῦ κατακτητοῦ ὄμνυε καὶ ἐπίστευεν ἐπὶ τὴν ἀνάκτισιν τῶν ἀπολεσθέντων, ἐδλεπεν ἔκτοτε ἐν τῇ φαντασίᾳ αὐτοῦ καὶ ἀνέμενεν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν νὰ ἐλθῇ καὶ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς του αὖθις ὁ μαρμαρωμένος του θα-

σιλῆς ἵνα διώξῃ καὶ πάλιν τοὺς Τούρκους πέρ' ἀπ' τῆς κόκκινης μηλιάς, ἐν ᾧ ὁ ὑπερφίαλος καὶ τετυρωμένος κατακτητὴς, ἐν τῷ κολοφῶνι ἀκριβῶς τῆς εὐτυχίας καὶ δόξης του εὐρισκόμενος, αὐτὸς ὁ αἰμοχαρὴς, ὁ χαλυβδοκαρδὸς, ὁ ἄξεστος καὶ ἀφιλοσόφητος Ἀσιάτης ἠναγκάσθη πρὸ τοῦ καταστρεπτικοῦ ἔργου τῶν ἰδίων του χειρῶν νὰ καμψῇ, νὰ φιλοσοφῇ ἐπὶ τῶν ἐρήμων βασιλείων τῆς πόλεως, μελαγχολικῶς καὶ τίς οἶδε τί διὰ τὸ μάταιον τῶν ἀνθρώπων σκεπτόμενος, τίς οἶδε τί διὰ τὸ ἰδίον του ἔργον προαισθανόμενος, νὰ εἴπῃ «ἡ ἀράχνη ὕφανε τὸν ἰστόν της εἰς τ' ἀνάκτορα τῶν Kaisάρων, ἡ δὲ γλαυὴ μόνῃ κρῶζει εἰς τὸν κήπον τοῦ Ἰσρααλῆ». Ἡ στιγμήν ἐν τούτοις αὕτη μαλάκυνσις τῆς ψυχῆς τοῦ ἀγρίου κατακτητοῦ κατ' οὐδὲν ἡλλοίωσε τὸ καταστρεπτικὸν αὐτοῦ σχέδιον καὶ ἔργον καὶ τῶν αἱματηρῶν δρᾶμα τῶν πρώτων ἐκείνων ἡμερῶν δὲν ἦτο ἡ ἀρχὴ ὠδίνων, δὲν ὑπῆρξεν ἡ ἀπλοῦν, ἀλλὰ πιστὸν ὑπόδειγμα τοῦ τρόπου, καθ' ὃν εἶχε νὰ διανύσῃ πανάθλιον βίον τὸ τάλαν πεπτωκὸς Γένος ὑπὸ τὸν ἀγρίον κατακτητὴν.

Ἀλλὰ καὶ πάλιν, ὅσῳ μᾶλλον τοῦτο ἐβυθίζετο εἰς τὰ δεινὰ τῆς ἀπανθρώπου δουλείας, ὅσῳ μᾶλλον συνετρίβετο ὑπὸ τὸν καὶ εἰς κτήνη ἀφόρητον τουρκικὸν ζυγόν, τόσῳ ζωηρότερον ἐνεθυμειτό τὴν ἱερὰν του ὑπόσχεσιν, ἥτις διὰ στόματος εἰς στόμα, ἀπὸ ψυχῆς εἰς ψυχὴν μετεδίδετο καὶ ἐκκληροδοτεῖτο, καὶ ποσάκις δὲν ἡγέρθη τοῦτο σύσσωμον, ἵνα δοκιμάσῃ μήπως ἐπέρασεν τὰ χρόνια καὶ ἤλθον οἱ καιροί, ἀλλ' ἵνα τοσάκις φεῖ! ἐπαναπέσῃ εἰς τὴν αὐτὴν, εἰ μὴ χεῖρονα, δουλείαν, πνιγόμενον ἐκάστοτε εἰς τὸ ἰδίον του αἷμα, καίόμενον εἰς τὴν πυρὰν τὴν καταβιβρώσκουσαν τὸν ἴδιον οἶκον. Καὶ παρήρχοντο τὰ ἔτη, καὶ τὰ ἔτη συνεπλήθουν αἰῶνας μακροὺς, καθ' οὓς πᾶσα ἡ Ἑλληνικὴ γῆ μεταβληθεῖσα εἰς πραγματικὴν κοιλάδα κλαυθμῶνος, ἡ μὲν δάκρυσιν ἐποτίζετο, ἡ δὲ αἵματι ἐθάφετο, καὶ κατήντησεν ἀνὰ τὸν κόσμον σύμπαντα ἡ ἐξάκουστος ἐκείνη χῶρα νὰ μὴ εἶναι πλέον γνωστὴ εἰς ἐκείνους, οὓς ὁ Ἑλληνισμὸς ἐξήγαγε τοῦ σκότους καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν ὁποίων οὐχὶ ἀπαξ ἔσωσε διὰ τοῦ ἰδίου του αἵματος, χυθέντος ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ περιώνυμῳ χώρᾳ, ἥτις νῦν, λέγω, δὲν ἦτο γνωστὴ διὰ τοὺς Μακιαβέλλας διπλωμάτας τῆς ἐποχῆς ἡ ὡς γεωγραφικὸς ὅρος. Ἀλλ' ὅπερ μᾶλλον δύναται νὰ θεωρηθῇ παράδοξον εἶναι ἡ σύμπτωσης τοῦ ὅτι καθ' ὃν χρόνια, ὁ λαὸς ἐκεῖνος, ὅστις ἐλευθερὸς ὢν ἐδίδαξεν εἰς τὸν κόσμον τὴν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἀγάπην, ἤρχετο δὲ νῦν καὶ ὡς δοῦλος νὰ διδάξῃ αὖθις αὐτόν, ὅτι εἰς τὴν ἐλευθερίαν ἀξίζει καὶ ἡ ὑψίστη θυσία, οἱ πεπολιτισμένοι, οἱ χριστιανοὶ μονάρχαι τῆς Εὐρώπης συνησπίζοντο εἰς ἀνέρον, τὴν ἱερὰν κληθεῖσαν, συμμαχίαν, τὴν σκοπὸν θεμένην νὰ νομιμοποιήσῃ τὴν θείαν τῆς κατακτήσεως καὶ ν' ἀφαιρέσῃ διὰ παντός καὶ πᾶν ἐπὶ τῆς ἐλευθε-

ρίας δικαίωμα παντὸς λαοῦ, ὅστις εἶχε τὸ ἀτύχημα νὰ ὑποκύψῃ ἀπαξ εἰς τὴν κτηνώδη βίαν τοῦ ἰσχυροτέρου, ὡσεὶ ἡδύνατο, καθ' ἃ σφώτατα παρατηρεῖ ὁ Γερμανὸς ἱστορικός τῆς Ἑλλ. ἐπαναστάσεως, νὰ ἐξαγνίσῃ καὶ καθαρᾶσιν τὸ κτηνώδες ἔργον τῆς κατακτῆσεως, ἥτις εἶναι πάντοτε θία καὶ κακούργημα κατὰ μυριάδων διαπραχθὲν, αἱ σφραγίδες τῶν συνθηκῶν καὶ ἡ σκωρία τῶν αἰώνων. Εἰς τὸν μέγα δὲ ἰδεολόγον, ἀλλὰ καὶ μέγαν μάρτυρα, τὸν Ἑλλητισμόν, ἐπέφρωτο καὶ πάλιν νὰ ἀποδείξῃ πόσον εὐκόλως τήκονται αἱ σφραγίδες τῶν ἀνθρώπων συνθηκῶν εἰς τὴν φλόγα τῆς πυρρίτιδος, πῶς δύναται νὰ καθαρῶνται ἡ σκωρία τῶν αἰώνων εἰς τὴν κάμινον τοῦ πολέμου, ὑπὸ τῶν λαῶν ἐκείνων, ὅτινες ἐχουσί τὴν αὐταπάρνησιν νὰ διακινδυνεύωσι τὸ σαρκίον ὑπὲρ τῆς ἰδέας.

Ὡς δὲ πᾶσαν ἐν γένει ἐπὶ γῆς μεγάλῃν τῶν λαῶν κίνησιν προσημαίνουσι καὶ προαγγέλλουσιν ὠριμένα τινὰ προτρέχοντα γεγονότα, ἐνδεικτικὰ τῶν μελλόντων συμβῆναι, οὕτω καὶ τὴν μεγάλῃν τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστάσιν τοῦ 1821 ἤρξατο ἀπὸ τινος προαγγέλλουσα ἀσυνήθους τις ζύμωσις καὶ ἀναδρασμός παρὰ τῷ ἔθνει, ἐκδηλούμενα ποῦ μὲν διὰ τῆς θαρραλέας καὶ προτρεπτικῆς γλώσσης τῶν λογάδων καὶ ὁρησκευτικῶν ποιμένων, ποῦ δὲ διὰ τοῦ βροντεροῦ στομίου τῶν πυκνωμένων ἀνὰ τὰ ἑλληνικὰ ὄρη καὶ τὰς δειράδας δειπλῶν. Ἦστραπτεν ἀπὸ τινος ἀσυνήθους καὶ ἐβρόντα τὸ ἀτρόμητον Σοῦλι καὶ ἀπήντα ἀσυνήθως ζωηρῶς ἐπίσης ὁ γέρω Ὀλυμπος καὶ τὰλλα ὑψικάρηνα τῆς Ἑλλάδος ὄρη, τὰ ὁποῖα εἶχον μεταβληθῇ εἰς ἀκροπόλεις τῶν προμάχων καὶ ἐκδικητῶν τοῦ δουλεύοντος ἐπὶ Γένους· ἐθέρμαινε τὸ ἔθνος σύμπαι τὸ ἥρωικόν στόμα τοῦ Ρήγα μὲ τὸν ἐγερτήριο παιᾶνα «ὡς πότε παλληκάρια» καὶ ἡλέτριζε τοὺς ἐκκλησιαζομένους ἡ θαρραλέα τοῦ Ἀνθίμου πρὸς τὴν Παρθένον δέησις, ἐπικαλουμένου αὐτὴν ἵνα σώσῃ τὸ Γένος ἀπὸ τῆς δεινῆς μανίας τῶν Ἀγαρηνῶν ἡ δὲ Φιλικὴ Ἑταιρεία, μουσα πάσας τοῦ Γένους τὰς κορυφὰς καὶ τὰ σημαίνοντα πρόσωπα εἰς κοινὸν κίνημα, ἡγγίζε κυριολεκτικῶς τὸν δαυλὸν εἰς τὴν πυρίτιδα, ἥτις δὲν ἠδύνατο ἡ νὰ ἐκτραγῇ καὶ ἀναδῶσῃ οὐρανομήκεις φλόγας. Καὶ οὕτως ἀρχαμένον τοῦ ἔτους 1821, τὸ κίνημα ἦτο ἡδὴ ὠριμον εἰς τὴν ψυχὴν πάντων καὶ τῶν κοινοτέρων Ἑλλήνων καὶ πάντων ὡς ἀπ' ἐνστίκτου ἡ θέλησις συνέπιπτεν, ἵνα τοῦτο ἐπισημῶς ἀνακηρυχθῇ τὴν 25ῃν Μαρτίου. Καὶ ἂν ἡ ἱστορικὴ ἀκριβολογία γινώσκει, ὅτι ἡ πρώτη ἐπαναστατικὴ σημαία, ἐνεκεν τῆς ἀνυπομονησίας τῶν Καλαβρυτινῶν ἡ ἐκ τυχαίων γεγονότων, ὑψώθη τὴν 21 Μαρτίου, τὸ ἔθνος, ὅπερ ἀγαπᾷ τὰ δειρά του καὶ τὰς παραδόσεις του, δὲν θέλει νὰ γινώσκῃ ἡ τὴν 25ῃν Μαρτίου, τὴν ἡμέραν τοῦ χαρμεσίου χριστιανικοῦ Εὐαγγελισμοῦ ὡς ἡμέραν καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ εὐαγγελισμοῦ. Καὶ ὑψώθη ἡ πρώτη